

Joanna Schiller-Walicka

Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk
ORCID 0000-0002-2783-2507

Alicja Urbanik-Kopec

Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk
ORCID 0000-0002-1121-4309

Monika Wiśniewska

Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk
ORCID 0000-0002-8877-8807

II Zjazd Historyków Wychowania w 250. rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej. Osiągnięcia polskiej edukacji w kontekście europejskich przemian cywilizacyjnych, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet Ignatianum w Krakowie, Towarzystwo Historii Edukacji, Kraków, 5–7 listopada 2023 r.

Do obchodów 250 rocznicy powstania Komisji Edukacji Narodowej środowisko historyków wychowania przygotowywało się już od kilku lat, podejmując ważne inicjatywy badawcze i wydawnicze. Jedną z nich było opublikowanie w 2015 r. przez Instytut Historii Nauki PAN i Ministerstwo Edukacji Narodowej pełnego wydania *Ustaw Komisji Narodowej dla Stanu Akademickiego i na szkoły Rzeczypospolitej przepisane z 1783 r.* Było to nie tylko pierwsze pełne wydanie kodeksu szkolnego KEN, ale także jego edycja w trzech wersjach językowych: oryginalnej polskiej oraz litewskiej i angielskiej. Z kolei w latach 2012–2018 pod auspicjami IHN PAN realizowany był projekt badawczy *Komisji Edukacji Narodowej model szkoły i obywatela – koncepcje, doświadczenia i inspiracje*, którego plonem była 14-tomowa edycja źródeł, materiałów biograficznych i opracowań, które wniosły zarówno wiele nowej wiedzy, jak sprostowań i uściśleń dotychczasowych ustaleń na temat działalności Komisji, jej szkół, nauczycieli i uczniów. Ta wielotomowa seria, która ukazała się drukiem w 2018 r., jest najnowszym i najpełniejszym podsumowaniem badań nad dziejami KEN, i na ich wyniki wielokrotnie powoływano się podczas listopadowej konferencji.

W Krakowie pojawili się przedstawiciele trzech pokoleń historyków wychowania – nestorzy, ich uczniowie i uczniowie uczniów – ze wszystkich niemal polskich ośrodków akademickich. Ogółem w dwudniowych obradach wzięło udział ponad 50 referentów, program był więc bogaty i napięty. Komitet Orga-

nizacyjny, któremu przewodniczyła dr hab. Katarzyna Dormus z Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej, a zarazem prezeska Towarzystwa Historii Edukacji, sformułował tematykę konferencji tak, że dała ona przestrzeń szerokiej problematyce historyczno-oświatowej, zarówno w sensie chronologicznym, jak i problemowym. Większość referatów starała się nawiązywać do dorobku Komisji, ale pojawiło się także wiele tematów dotyczących okresów wcześniejszych, potraktowanych jako tło dla przyszłej działalności KEN, jak i późniejszych, odnoszących się do XIX i XX w.

Właściwa konferencja poprzedzona była w niedzielne popołudnie 5 listopada zebraniem członków i sympatyków Towarzystwa Historii Edukacji. Władze THE przedstawiły efekty swoich działań w ostatnim okresie, zwłaszcza postępy prac nad książką, przygotowywaną pod kierunkiem prof. Andrzeja Meissnera i dr. hab. Ryszarda Ślęczki, poświęconą dorobkowi historii wychowania w okresie powojennym. Oprócz charakterystyki kierunków badawczych i refleksji nad stanem i zadaniami dyscypliny, znajdują się w niej dzieje czasopiśmiennictwa historyczno-oświatowego, a także biografie zmarłych a zasłużonych jej przedstawicieli. Książka jest już na ostatnim etapie przygotowań i ukaże się drukiem w najbliższych miesiącach. Wobec kończącej się w tym roku kadencji obecnego Zarządu THE, omówiono również przygotowania do planowanego na styczeń 2024 r. zebrania wyborczego.

Merytoryczna część konferencji rozpoczęła się sesją plenarną w poniedziałkowy poranek 6 listopada. Przedstawiono na niej trzy referaty: prof. Julian Dybiec mówił o *Jubileuszowych rocznicach i zjazdach naukowych w polskiej tradycji kulturowej*, prof. Elwira Kryńska przedstawiła *Stan badań nad Komisją Edukacji Narodowej w kontekście jej jubileuszy*, a dr hab. Joanna Schiller-Walicka omówiła temat *Komisja Edukacji Narodowej a uniwersytety europejskie w XIX wieku. Z założenia, wpływy, inspiracje*. Intencją dwóch pierwszych wystąpień było przypomnienie, w jakich formach, poczynając od XIX w., czczono w naszej kulturze zasłużone dla nauki i kultury postacie i instytucje. Oprócz wspomnianych w tytule referatu uroczystości rocznicowych, których częścią były często zjazdy naukowe⁹, prof. Dybiec wspominał też o początkach tradycji, do dziś kontynuowanej, przygotowywania ksiąg jubileuszowych na cześć wybitnych przedstawicieli środowiska naukowego¹⁰. Prof. Kryńska zajęła się

---

⁹ Warto tu przypomnieć monografię poświęconą bogatej historii zjazdów naukowych i ich roli w integrowaniu środowisk naukowych i zawodowych J. Cabaj, *Walczyć nauką za sprawę ojczyzny. Zjazdy ponadzaborowe polskich środowisk naukowych i zawodowych jako czynnik integracji narodowej (1869–1914)*, Siedlce 2007.

¹⁰ Tematowi temu poświęcony jest także zawarty w niniejszym tomie artykuł Barbary Techmańskiej i Karola Sanojcy, *Formy honorowania zasłużonych historyków związanych z Instytutem Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego*.

zbliżoną problematyką, ale koncentrowała się na wszystkich dotychczasowych obchodach rocznicowych powstania KEN. Ukazała efekty podejmowanych z tej okazji wysiłków badawczych w postaci publikacji, wystaw i konferencji. Okazało się, że ogromna część historiografii poświęconej KEN, którą wypracowało środowisko historyków wychowania, ukazywała się w okresach „okolorocznicych” i była świadomą formą uczczenia, a zarazem przypomnienia i pogłębienia badań nad dorobkiem KEN. Ostatnia referentka mówiła o uniwersyteckiej koncepcji KEN, źródłach jej inspiracji i wpływu na kształt organizacyjny uniwersytetów w XIX w.

To wystąpienie było już nawiązaniem do problematyki sekcji I *Dzieło Komisji Edukacji Narodowej w perspektywie historycznej i współczesnej*, dalsze bowiem prace konferencji toczyły się w sekcjach tematycznych. Dwa pierwsze referaty były poświęcone losom nauczycieli szkół KEN po upadku I Rzeczypospolitej i rozwiązaniu Komisji. Prof. Andrzej Meissner przedstawił ich dalsze dzieje na przykładzie kadry Szkoły Wydziałowej w Lublinie, jednej z tych szkół średnich KEN, w której w większości znaleźli się nauczyciele świeccy (*Nauczyciele świeccy Komisji Edukacji Narodowej po III rozbiórce Polski*). Z kolei prof. Adam Massalski, w referacie przygotowanym wspólnie z prof. Ewą Kulą, opowiadał o losach nauczycieli szkół średnich KEN wydziału wołyńskiego i ukraińskiego (*Losy nauczycieli szkół średnich wydziału wołyńskiego i ukraińskiego po rozwiązaniu Komisji Edukacji Narodowej*). Zwrócił uwagę na specyfikę szkolnictwa na tym terenie, zwłaszcza widoczny wkład edukacyjny zakonu bazylianów, aktywnie tam działających. Z obu wystąpień wynikało, że część nauczycieli odeszła ze szkolnictwa średniego po likwidacji KEN, część pozostała na swych dotychczasowych posadach, część wreszcie pięła się po drabinie hierarchii edukacyjnej, obejmując stanowiska uniwersyteckie, co świadczyć może o ich dobrym przygotowaniu merytorycznym. Taka była zresztą intencja KEN, która w swoich przepisach dla stanu akademickiego zakładała, że droga awansu nauczycielskiego będzie wiodła od szkół najniższego stopnia do szkół głównych, a więc uniwersytetu.

Nauczycielom poświęcony był także referat dr. hab. Ryszarda Ślęczki – *Nauczyciele szkoły nowodworskiej w Szkole Głównej Koronnej*. Wystąpienie to korespondowało z referatem prof. Meissnera, mowa w nim była bowiem o losach kilku tych samych postaci.

Dr hab. Mariusz Ausz scharakteryzował udział i rolę szkół pijarskich w strukturach KEN, funkcjonujących, jak wiadomo, w ramach odrębnego wydziału (*Szkoły pijarskie w strukturach Komisji Edukacji Narodowej*). Zwrócił uwagę na merytoryczny i formalny wkład zakonu (zwłaszcza Stanisława Konarskiego) i wpływ jego reformatorskich doświadczeń na kształtowanie się założeń reformy szkolnej KEN. W kręgu problematyki ściśle związanej z reformami KEN pozostawał także referat dr. Mirosława Łapota *Nadzór szkolny w dobie Komisji*

Edukacji Narodowej na tle międzynarodowych badań nad początkami państwowej administracji szkolnej. Z przedstawionych w referacie informacji wynika, że nowatorska koncepcja KEN, oddająca nadzór nad szkolnictwem samym szkołom, ich nauczycielom i wyłonionym przez nie wizytatorom, nie przedostała się wyraźniej do światowej historiografii poświęconej dziejom kształtowania się państwowego nadzoru nad szkolnictwem. Warto więc zajmować się tą problematyką z nastawieniem na rozpropagowanie tej wiedzy wśród badaczy tego zagadnienia i wskazanie pierwszeństwa KEN w tej dziedzinie.

Ostatnie dwa wystąpienia w przedpołudniowych obradach sekcji I dotyczyły żywotności idei KEN – w pierwszym przypadku wśród młodzieży wychodzącej po 1939 r. (*Idee Komisji Edukacji Narodowej w zachowaniu tożsamości polskiej i ustrzeżeniu przed wynarodowieniem młodego pokolenia uchodźców*); w drugim – wśród uczniów gimnazjów galicyjskich (*Upowszechnienie idei Komisji Edukacji Narodowej wśród uczniów gimnazjów galicyjskich*). Referenci: dr hab. Witold Chmielewski i dr Ewa Banaś-Baran wskazywali na ponadczasowość ideałów patriotycznych sformułowanych przez Komisję, na przenikającego jej reformę ducha narodowego i na szeroki zasięg oddziaływania wychowawczego jej postulatów o wychowaniu dobrego, pożytecznego i służącego ojczyźnie człowieka i obywatela.

W popołudniowych obradach sekcji I zatytułowanej *Dzieło Komisji Edukacji Narodowej w perspektywie historycznej i współczesnej* wygłoszono 8 referatów. Dr Anna Haratyk podjęła się refleksji nad znaczeniem reform KEN dla procesu kształtowania tożsamości narodowej dzieci i młodzieży, przybliżając problem na przykładzie Galicji w XIX i na początku XX w. Następnie dr Joanna Falkowska wystąpiła z tematem: *Idee wychowania obywatelskiego i patriotycznego na łamach polskich czasopism dla dzieci i młodzieży drugiej połowy XIX i początków XX wieku.* Z kolei referat dr Doroty Grabowskiej-Pieńkosz (*Na pamiątkę 100-letniej rocznicy powstania Komisji Edukacji Narodowej – obchody Towarzystwa Pedagogicznego*) miał charakter głównie komemoracyjny. W nurt badań regionalistycznych wpisywały się wyniki analiz prowadzonych przez dr Agnieszkę Suplicką, która przyjrzała się historii seminariów nauczycielskich jako kontynuacji osiągnięć KEN na przykładzie województwa białostockiego w okresie międzywojennym.

Referat dr Marii Radziszewskiej nawiązywał do plenarnych wystąpień dotyczących jubileuszy Komisji, referentka mówiła bowiem o osobach uhonorowanych tytułem „Zasłużeni dla Oświaty i Wychowania”, które wprowadzono z okazji 200 rocznicy powstania KEN (*Nauczyciele Warmii i Mazur w okresie Polski Ludowej w kuratorskich księgach „Zasłużeni dla Oświaty i Wychowania” {zaprowadzonych z okazji 200. rocznicy KEN}*). Zwróciła uwagę na polityczny charakter tego odznaczenia, a także na marginalną

obecność na kartach tych ksiąg nauczycieli-autochtonów regionu Warmii i Mazur.

Ostatnie dwa referaty poświęcone były problematyce higieny szkolnej: dr hab. Beata Szczepańska mówiła o *Dziedzictwie Komisji Edukacji Narodowej w higienie szkolnej Drugiej Rzeczypospolitej*, a dr Monika Wiśniewska o *Problemach higieny szkolnej i medycyny szkolnej od czasów Komisji Edukacji Narodowej po współczesność*. W drugim wystąpieniu referentka większość uwagi poświęciła sytuacji zdrowotnej dzieci w wieku szkolnym po II wojnie światowej. Obie autorki podkreśliły, że po raz pierwszy w przepisach KEN pojawiły się szczegółowe zalecenia co do higieny pracy szkolnej, stanu i wyposażenia klas szkolnych, ich czystości, oświetlenia i ogrzania, a także troski o czystość, ubiór i kondycję fizyczną uczniów. Na tym tle wielkie wrażenie zrobiły wiadomości o nędzy i chorobach, jakie stały się udziałem dzieci niedożywionych, zaniedbanych, często pozbawionych opieki rodzicielskiej po latach okupacji i wysiłkach, jakie zmuszone były podejmować władze oświatowe i medyczne w pierwszych latach po zakończeniu wojny.

Jako ostatnia, wbrew kolejności w programie, wystąpiła współprowadząca tę część obrad dr hab. Agnieszka Wałęga. Przedstawiła wyniki swoich badań nad czasopismem „Szkoła”, organie Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego z przełomu XIX i XX w., ukazując jak często i jakie treści związane z Komisją publikowano na łamach tego pisma.

Referaty sekcji I nie wyczerpały zagadnień nauczycielskich – tematyce tej poświęcona była cała sekcja II: *Dorobek polskiej myśli i praktyki pedeutologicznej*, podczas której, w sesji porannej i popołudniowej, zaprezentowano łącznie 16 referatów.

Sesję popołudniową otworzył dr hab. Andrzej Paweł Bieś SJ, który mówił o *Przygotowaniu polskich jezuitów do pracy nauczycielskiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego*. Szczególną uwagę poświęcił kwestii kształcenia uniwersyteckiego przyszłych nauczycieli jezuitów i najczęściej wybieranych przez nich kierunków studiów. Kolejne dwa referaty dotyczyły warunków pracy nauczycieli, a zwłaszcza nauczycielek prywatnych w Królestwie Polskim w drugiej połowie XIX w. Dr Monika Hajkowska przedstawiła *Działalność (prywatnych) biur pośrednictwa pracy dla nauczycieli Królestwa Polskiego (XIX)*. Referentka zaprezentowała tę część wyników swoich badań, które dotyczyły formy i treści ogłoszeń, jakie biura pośrednictwa pracy zamieszczały na łamach prasy. Na ich podstawie scharakteryzowała wymagania i oczekiwania chcących zatrudnić nauczyciela, najczęściej domowego, lub guwernantkę, wskazać pożądane i poszukiwane cechy przedstawicieli tego zawodu. Natomiast Alicja Urbanik-Kopeć mówiła o *Tożsamości i aspiracjach guwernantek w Królestwie Polskim (1864–1904)*, ukazując blaski i cienie tego zawodu na kilku wybranych przykładach.

Drugi dzień obrad rozpoczął się sesją plenarną, w trakcie której wystąpiło czworo referentów. Dr hab. Maciej Zdanek przedstawił garść postulatów badawczych w referacie *Czego jeszcze nie wiemy o Szkole Głównej Koronnej? Dotychczasowe osiągnięcia i perspektywy nowych badań*. Zwrócił uwagę, że choć Szkoła Główna Koronna doczekała się już poważnej literatury, w tym znaczących monografii pióra Mirosławy Chamcówny i ostatnio, w ramach wspomianej wcześniej serii *Komisji Edukacji Narodowej model szkoły i obywatela – koncepcje, doświadczenia i inspiracje*, Jana Rysia¹¹, wciąż jeszcze istnieją obszary badawcze wymagające pogłębienia. Należą do nich m.in. zagadnienia finansowe i biograficzne nad kadrami nauczającą Szkoły Głównej Koronnej. Zwrócił uwagę, że część znanych już źródeł może dostarczyć nowych odpowiedzi na pytania badawcze; wspomniał także o konieczności poszukiwania nowych materiałów, rozproszonych poza granicami kraju. Wiadomo, że część z nich znajduje się w archiwach rosyjskich, niedostępnych niestety z powodu toczącej się wojny. Dr hab. Jan Ryś mówił o *Wychowaniu wojskowym w dobie Komisji Edukacji Narodowej* jako tym elemencie edukacyjnym, który łączył dawną, tradycyjną edukację szlachecką z nowym, patriotycznym duchem wychowawczym służby ojczyźnie w nowoczesnym wydaniu Komisji. Kolejne wystąpienie poświęcone było podręcznikom szkolnym okresu międzywojennego (dr hab. Anna Boguszevska, *Edukacyjna wartość szaty graficznej podręczników. Wybór przykładów z okresu międzywojennego*). Choć sam temat nie miał związku z dokonaniem KEN, we wprowadzeniu referentka zwróciła uwagę na genezę zainteresowania stroną graficzną podręczników szkolnych, wywodzącą się z czasów Komisji. Ostatni referat w sesji plenarnej wygłosił prof. Jerzy Kochanowicz. W nawiązaniu do nowatorskich koncepcji uniwersyteckich KEN mówił o amerykańskim Minerva University jako współczesnym przykładzie rewolucyjnych innowacji uniwersyteckich (*Program i formy kształcenia w amerykańskim Minerva University – najbardziej innowacyjnej uczelni na świecie*). Uczelnia ta rzeczywiście pod każdym względem różni się od pozostałych uniwersytetów na świecie – organizacyjnym, programowym, filozofii kształcenia i weryfikacji zdobytej wiedzy oraz umiejętności. Istnieje jednak zbyt krótko, by przekonać się, czy wybrany przez nią kierunek zmian przynosi oczekiwane efekty. Wydaje się, że jest to uniwersytet tak niszowy i elitarny, przeznaczony dla wąskiej grupy „wybrańców”, iż trudno oczekiwać, by jego założenia organizacyjno-programowe miały szansę na szersze zastosowanie w praktyce edukacyjnej.

¹¹ M. Chamcówna, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu Hugona Kollątaja 1777–1786*, Wrocław 1957; eadem, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w latach 1786–1795*, Wrocław 1959; J. Ryś, *Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794. Akademia Krakowska. Szkoła Główna Koronna*, Warszawa 2018.

Dalsze obrady odbywały się znów w sekcjach tematycznych: w ramach sekcji III *Osiągnięcia polskiej oświaty i edukacji* wygłoszono łącznie 11 referatów; w sekcji IV *Dorobek polskiej myśli pedagogicznej oraz subdyscyplin pedagogicznych* – 12 referatów. Problematyka tej części konferencji odchodziła od zagadnień związanych z KEN, stanowiąc przegląd problemów badawczych podejmowanych w ostatnich latach przez historyków wychowania w różnych ośrodkach akademickich. Wystąpienia te, ujęte zbiorczo, dały więc znakomity ogląd współczesnego stanu historii wychowania i kierunków jej zainteresowań badawczych, dotyczących różnych epok i szerokiego kręgu zagadnień. Zwraca tu m.in. uwagę rosnące zainteresowanie problematyką związaną ze zdrowiem, higieną szkolną, a także różnymi formami niepełnosprawności, a więc zagadnieniami z pogranicza historii wychowania i historii nauk medycznych. Epoką najsilniej przyciągającą uwagę badaczy jest druga połowa XIX – pierwsza połowa XX wieku, co jest pewną odmiennością w stosunku do młodego pokolenia historyków, wśród których dominuje zainteresowanie historią najnowszą, choć oczywiście nie zabrakło tematów związanych z czasami niemal współczesnymi. Cieszy również, że coraz większe grono badaczy prowadzi badania porównawcze, nie zasklepiając się w polonocentryzmie i rozpatrując zjawiska na szerszym tle, tylko tak bowiem można ocenić skalę i znaczenie różnych zjawisk.

W pierwszej części obrad sekcji III wystąpili: dr hab. Krzysztof Ratajczak, który przedstawił temat *Zagadnienie edukacji w zakonie krzyżackim*, dr hab. Monika Nawrot-Borowska – *Edukacja domowa na terenie Królestwa Polskiego na przełomie XIX i XX wieku w świetle pamiętników rękopiśmiennych ze zbiorów Biblioteki Narodowej*, dr hab. Aneta Bołdyrew – *Oświata, opieka i wychowanie dzieci i młodzieży w Królestwie Polskim i tzw. Kresach w latach 1905–1918 w perspektywie humanistyki afirmatywnej i pedagogiki pamięci*, dr hab. Renata Bednarz-Grzybek – *Zalecenia lekarzy w zakresie edukacji zdrowotnej na przełomie XIX i XX wieku*, dr Elżbieta Dolata – *Międzynarodowe kongresy i wystawy higieniczne na przełomie XIX i XX wieku jako forma wymiany poglądów jak dbać o zdrowie uczniów*, dr hab. Małgorzata Stawiak-Ososińska – *Kształcenie sanitariuszek w Jaroszewcu w przededniu II wojny światowej*, dr Marzena Pękowska – *Klasy eksperymentalne w szkołach powszechnych w Wilnie w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, dr hab. Justyna Kuszał i dr hab. Beata Topij-Stempińska – *Ewolucja/rozwój myśli i praktyki resocjalizacyjnej na tle przemian cywilizacyjno-kulturowych*, dr Izabela Wrona-Meryk – *Działalność oświatowa Zgromadzenia Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego w Częstochowie w latach 1918–1945*, dr Michał Siermiński – *Wychowanie po stalinowsku. Idee i praktyka*, dr Anna Włoch – *Polska pedagogika porównawcza w okresie PRL*.

W sekcji IV swoje referaty zaprezentowali: dr Michał Nowicki – *Krzysztofa Hegendorfera „Racja studiowania” jako przykład recepcji renesansowej myśli*

pedagogicznej w Akademii Lubrańskiego, dr hab. Tomasz Pudłocki – *W walce o polskość rodzimej oświaty. Uczeń lwowscy wobec sanacyjnej reformy oświaty na łamach lokalnych dzienników prawicowych*, dr Łukasz Kalisz – *Recepcja idei pedagogicznych ks. Jana Bosko w praktyce edukacyjno-wychowawczej Drugiej Rzeczypospolitej*, dr hab. Iwona Czarnecka – *Jakub Falkowski – nauczyciel dzieci niesłyszących i założyciel Warszawskiego Instytutu Dzieci Głuchoniemych i Ociemniałych*, dr Tomasz Fetzki – *Narodziny i rozwój polskiej pedagogiki osób z niepełnosprawnością intelektualną przed rokiem 1919 w kontekście sytuacji międzynarodowej*, dr hab. Urszula Wróblewska – *Opieka społeczna w Polsce i za granicą w okresie międzywojennym – przenikanie, inspiracje, korelacje*, dr hab. Joanna Sosnowska – *Popularyzacja koncepcji pedagogicznej Marii Montessori w polskim czasopiśmiennictwie okresu międzywojennego*, mgr Daniel Sunderland, *Życie codzienne Wielkiej Emigracji w świetle dokumentów Instytutu Panien Polskich w Paryżu*, dr Edyta Bartkowiak – *Wpływ aktywności pomocowej Kościoła na kształtowanie się podstaw polskiej pedagogiki opiekuńczej*, dr hab. Justyna Wojniak, *Sergiusz Hessen i Nicholas Hans: wspólnota życiowych doświadczeń i poglądów naukowych*, dr Magdalena Malik – *Norma w polskiej szkole, czyli wpływ gospodarki na kształcenie młodego pokolenia w czasach PRL*, mgr Jadwiga Jaźwierska – *Profesor Edmund Bulanda i jego kolekcja fotografii, czyli warsztat naukowca (analiza zasobów BU KUL)*.

Mamy nadzieję, że przynajmniej część wystąpień krakowskich ukaże się drukiem; większość przedstawianych tematów zapewne znajdzie swój ostateczny kształt w przygotowywanych pracach doktorskich, habilitacyjnych lub opublikowanych monografiach i artykułach naukowych. W porównaniu z sytuacją sprzed kilkadziesiąt lat wydaje się, że współczesna historia wychowania rozszerza swoją problematykę badawczą, korzysta z dorobku innych dyscyplin naukowych, zbliża się do szeroko rozumianej historii kultury, co, jak sądzę, przyczyni jej zainteresowania ze strony innych badaczy, a także nauczycieli, rodziców i wszystkich, którym bliska jest nasza humanistyka.